

KRATAK PREGLED SITNE SAKRALNE ARHITEKTURE I JAVNE PLASTIKE

(OPĆINE LUDBREG, MARTIJANEC, MALI BUKOVEC I SV. ĐURĐ)

Sliku arhitektonskog sakralnog kulturno - spomeničkog nasljeđa nekog kraja ne daju samo monumentalna i raskošna zdanja župnih crkava i filijalnih kapela, već i manja ostvarenja poput sitnih kapelica i poklonaca koja nose draž anonimnog pučkog graditeljstva. Sakralnu umjetničku topografiju upotpunjuju i brojna raspela i pilovi.

Cilj je ovog članka da se skrene pozornost čitalačke publike na te često neprimijećene i zanemarene segmente umjetničkog stvaralaštva ludbreškog kraja. Bit će pobrojani svi do danas zatečeni primjerci kapelica - poklonaca kao i javnih raspela i pilova tipološki grupirani prema svom obliku, a ne prema vremenu nastanka odnosno stilskoj pripadnosti. Stoga se ovaj rad temelji isključivo na njihovoj deskripciji i tipološkoj analizi.¹ Detaljna saznanja o povijesnoj pozadini (vremenu nastanka, stilu, autoru gradnje i sl.) koja su isto tako značajna i neizostavna prilikom dublje analize, iziskuju iscrpna povijesna istraživanja koja tek predstoje.

I. SITNA SAKRALNA ARHITEKTURA POVEZANA S JAVNOM PLASTIKOM

O sakralnoj arhitekturi ludbreškog kraja se pisalo već u nekoliko navrata, ali su u tim pregledima uglavnom bili obuhvaćeni kapitalniji objekti.² Međutim, o sitnoj sakralnoj arhitekturi, kojom je i ludbreški kraj bogat, vrlo je malo spomena.

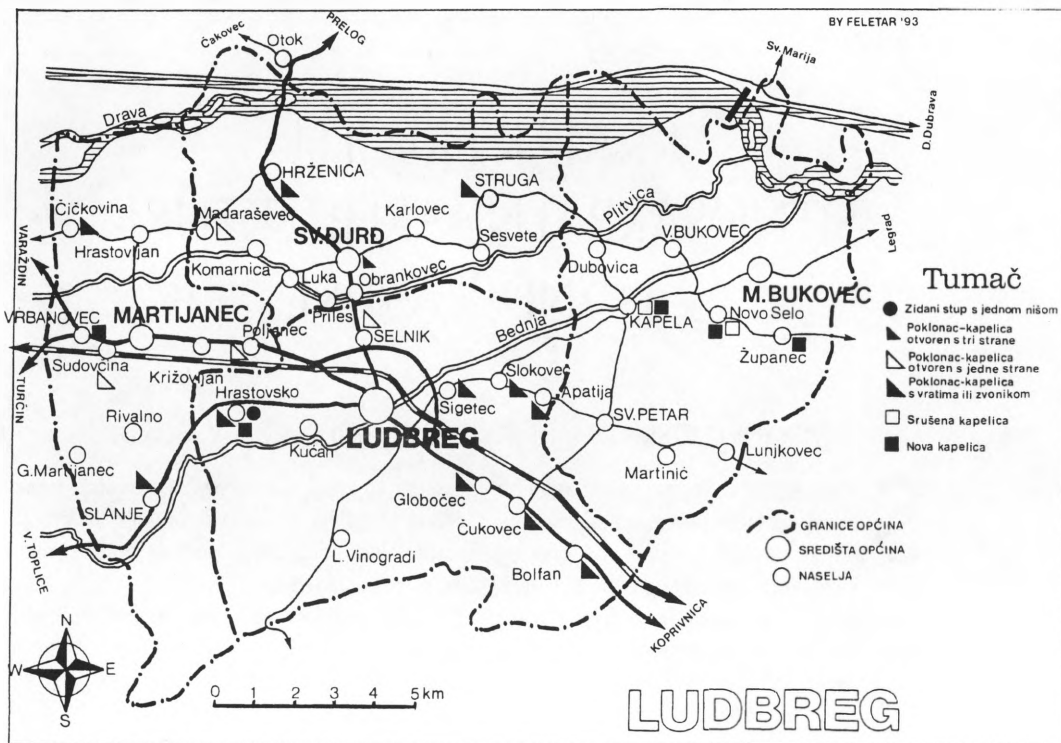
Kad govorimo o sitnoj sakralnoj arhitekturi mislimo na zidane stupove s nišom i poklonce u obliku malih kapelica u kojima su bili pohranjeni kipovi ili slike svetaca zaštitnika.

Anđela Horvat je na primjeru Međimurja razradila njihovu tipologiju kojom ćemo se i mi služiti u ovom prikazu.³ Ona ovaj tip arhitekture točno naziva sitnom arhitekturom povezanom s javnom plastikom, a razlikuje tri osnovna tipa:

- a) zidani stupac tipa tabernakul s četiri niše
- b) zidani stupac s jednom nišom
- c) zidana edikula⁴ u obliku kapeličice

A) ZIDANI STUPAC TIPA TABERNAKUL S ČETIRI NIŠE

Tip zidanog stupa sa četiri niše ima nisko, najčešće četvrtasto podnožje, na kojem je smješten stup pokriven malim krovčićem na četiri vode. Na sve četiri strane stupa, pri njegovom vrhu, četiri su niše s kipovima svetaca. Ovaj tip nije zapažen u ludbreškom kraju.⁵

Karta rasprostranjenosti sitne sakralne arhitekture i javne plastike na području bivše općine Ludbreg

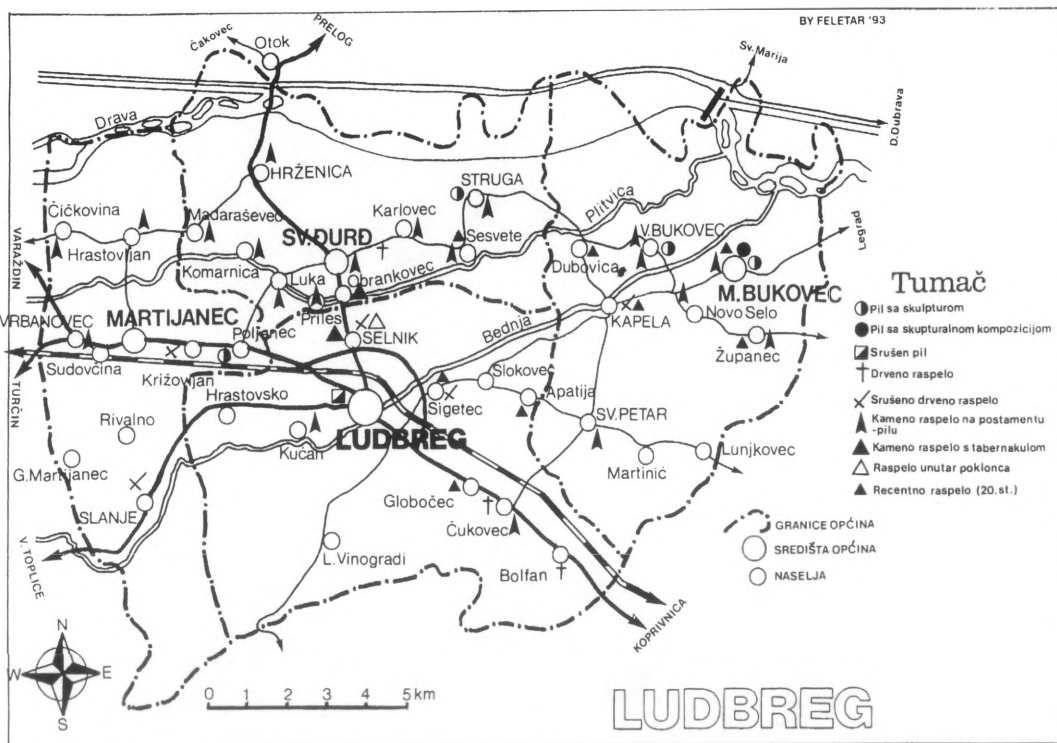
B) ZIDANI STUPAC S JEDNOM NIŠOM

Tip zidanog stupa s jednom nišom čini stup najčešće četvrtastog tlocrta s krovicom na dvije vode. Na čeonj strani stupa je niša u kojoj je smješten kip sveca, raspelo ili slika. Ovaj oblik je na međimurskom području poznat pod nazivom POKLONAC, a na ludbreškom području je zabilježen samo jedan primjerak iz sela Hrasovsko, koji donekle odstupa od osnovnog oblika.⁶ Smješten je na raskršću uz glavni prometnicu. Sastoji se od masivnog niskog četvrtastog stepeničastog postolja, na kojem se nalazi plitka niša flankirana s dva četvrtasta stupića i zabatom. Niša je odostraga zatvorena punim zidom. Na vrhu je istaknuto malo raspelo, a na nadvoju medaljončić s reljefom koji prikazuje Djevicu Mariju. U niši je smješten polikromirani kip Sv. Florijana.

C) ZIDANA EDIKULA U OBLIKU KAPELIČICE

Tip poklonaca u obliku kapeličice najčešći je oblik na ludbreškom području. Za razliku od prethodna dva tipa (poklonaca u obliku punog stupa) ovaj oblik dobiva razmjere male arhitekture sa svim njenim karakteristikama. To znači da razvija određenu tlocrtnu shemu sa zidovima koji omeđuju vrlo ograničen unutarnji prostor. Pune stijene ili stupovi nose krov na dvije vode prekrit najčešće crijepom. U unutrašnjosti je na maloj menzi smješten kip sveca kojem je poklonac - kapelica posvećena. Javlja se u mnogim varijantama, koje su prema tipologiji A. Horvat svrstane u tri osnovne podgrupe:

1. Poklonac u obliku kapeličice, otvoren sa tri strane
2. Poklonac u obliku kapeličice, otvoren sa jedne strane

Pilovi i raspela

3. Poklonac u obliku kapeličice, s vratima, odnosno sa zvonikom

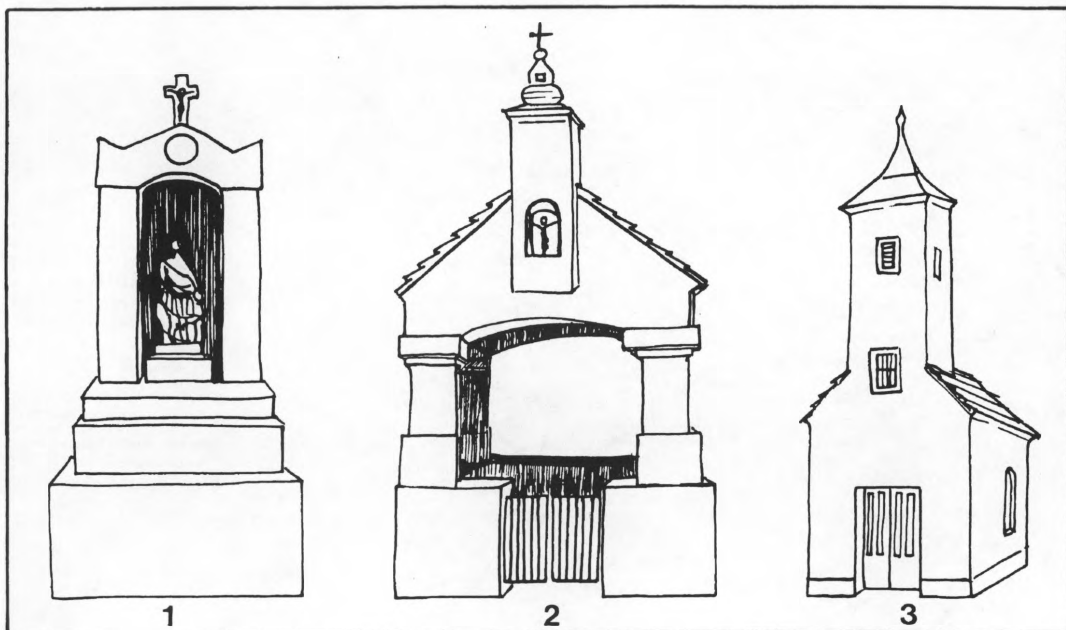
C.1.) Poklonac u obliku kapeličice, otvoren sa tri strane

Osnovna karakteristika ovog tipa poklonca da je jedino njegova začelna stijena puna, dok su bočne kao i pročelna rastvorene otvorima s najčešće lučnim nadvojima. Otvor na pročelnoj strani je ujedno i ulaz u unutrašnjost.

Poklonac Sv. Trojstva u Sv. Đurđu jedini je, ali karakteristični primjerak. Smješten je uz glavnu cestu prema Hrženici, nedaleko raskšća.⁷ Po svom volumenu je širok i plitak, a tlocrtno četverokutan s polukružnom apsidadom. Samo stražnja apsidalna stijena mu je puna, dok bočne i pročelna stijena imaju široke gore blago zaobljene otvore. U donjoj zoni bočnih strana je niski zid, koji se malim dijelom nastavlja i na pročelnoj strani, rastvarajući se u široki prolaz. Krov nose dva masivna stupa u prednjoj zoni, te puni zid i dva masivna polustupa u stražnjoj zoni. Nad zabatom se uzdiže mali tornjić s baroknom lukovičastom kapom i križem na vrhu, a u niši na tornjiću nalazi se reljef raspelog Krista. U unutrašnjosti apsida, na menzi, smještena je rustikalna skulpturalna kompozicija Sv. Trojstva, svježe obojena živim bojama. U polukupoli apsida je zidna slika s prikazom Sv. Trojstva.

C.2.) Poklonac u obliku kapeličice, otvoren s jedne strane

Oblikovno, poklonac u obliku kapeličice otvoren s jedne strane slijedi prethodni tip, a razlikuje se jedino po broju otvora koji služe kao komunikacija s unutrašnjim prostorom. Naime, ovaj tip sa

Crtež 1. Poklonac tipa zidanog stupca s jednom nišom (Hrastovsko)

Crtež 2. Poklonac u obliku kapelice otvoren s tri strane (Sv. Đurđ)

Crtež 3. Poklonac u obliku kapelice s vratima, odnosno zvonikom (Sigetec)

samo jednim slobodnim otvorom na pročelnoj stijeni, koji ujedno služi kao ulaz, djeluje poput ovčje niše. Unutar ove grupe poklonaca zastupljenih na ludbreškom području s primjercima iz Sudovčine, Poljanca, Madaraševca i Selnika, ipak postoji malih razlika u nekim dodatnim oblikovnim elementima koji bitno ne utječu na njihovu zajedničku tipološku pripadnost.

Poklonac u Poljancu vrlo je neugledna izgleda i zapušten (djeluje poput bunkera), a nalazi se u jarku neposredno uz glavnu prometnicu. U njemu se nalazila slika Madone s djetetom iz 18.st.⁸

Poklonac Sv. Antuna u Selniku svojim postojećim oblikom pripada ovoj grupi, no temeljitija arhitektonska analiza mogla bi ukazati na nešto drugačiji izvorni izgled. To je niša četvrtastog tlocrta s polukružnim ulazom na pročelju (zatvoren željeznom rešetkom recentne izrade). Iznad pročelja se uzdiže plitki zabat s malim punim tornjićem. Krović na tri vode prekriven je crijepom. Plitke niše, iznad zone sokla, na vanjskim bočnim stijenama, upućuju nas na razmišljanje da su i na tim mjestima nekad bili otvori (tj. da bi poklonac u pretpostavljenom izvornom obliku pripadao prethodnom tipu s tri otvora). U unutrašnjosti češki svod je oslikan rustičnom zidnom slikom (lik Boga Oca i četiri glave anđela u kutovima), a na menzi se nalazi bojano kameno raspelo s likom rassetog Krista i Marijom u podnožju. Poklonac je također smješten na jednom od mjesnih trgova, udaljen od glavne prometnice koja vodi prema Sv. Đurđu.

Svojom čeonom stranom prema glavnoj prometnici u Sudovčini okrenut je poklonac Žalosnog Krista ili kako ga u narodu zovu **KRIST PREMIŠLJEVAČ**. Vrlo je jednostavne arhitekture, poput polukružne niše, s malim zabatom u pročelju i otvorom u obliku šiljastog luka. U skučenom prostoru poklonca, četvrtastog tlocrta s polukružnom apsidicom, smještena je jednostavna menza s obojenim rustikalno izvedenim kipom zamišljenog Krista na tronu. Do njega stoji kip Marije. Arhitektura poklonca je s prednje strane flankirana crnogoričnim raslinjem.

U središtu Madaraševca, koje je oblikovano u omanji mjesni trg sa sjecištem nekoliko sporednih putova, nalazi se poklonac Sv. Florijana. Oblikovan je kao dublja polukružna niša. Na pročelju je uzak otvor s lučnim nadvojem, a iznad visoki zabat u kojem je živim bojama naivno prikazan Sv. Florijan u njegovoj zaštitničkoj funkciji gašenja vatre. U pokloncu je rustikalno i naivno izvedena drvena Pieta s tragovima boje.

C.3.) Poklonac u obliku kapeličice s vratima, odnosno sa zvonikom

Tip poklonca u obliku kapeličice s vratima, odnosno zvonikom najrazvijeniji je oblik poklonca čiji bočni otvori postaju prozori, a ulazni otvor na pročelju se zatvara vratima. Kao novi element javlja se zvonik u pročelju objekta. Malo tijelo zvonika već se javlja u prethodnom tipu, ali samo kao dekorativni element zabatnog dijela pročelja. U ovom slučaju zvonik dobiva i svoju punu formu, protežući se od tla i nadvisujući korpus poklonca, kao i funkciju jer se u njemu nalazi zvono. No, ako bolje analiziramo sve primjerke ovog tipa poklonca zastupljenih na lubreškom području, u najvećem broju pod nazivom KAPELICA, i među njima se javljaju male razlike u izvedbi pojedinih detalja.

Oblikovno najjednostavnija među njima je kapelica - poklonac Sv. Margarete u Sigecu Ludbreškom, građena u klasicističkom stilu. Četvrtastog je tlocrta s plitkom trostranom apsidom. Zidovi su rasčlanjeni polukružnim prozorima na bočnim stranama te četvrtastim otvorom s vratima na pročelju. Mali jednostavni toranj uzdiže se iznad zabatnog pročelja. Unutrašnjost je svodena češkim svodom.

Kapela Bl. Djevice Marije u Slanju je u cijelosti nešto većih dimenzija.⁹ Unutrašnji prostor četvrtastog je tlocrta s polukružnom apsidom. Zidovi su rasčlanjeni s polukružnim prozorima i vratnim otvorom. Njen zvonik je oblikovan s više pažnje, pa je završni vijenac na svim stranama lomljen u obliku malog zabata.

Već nešto složeniju varijantu predstavlja Kapela Sv. Florijana u Hrzenici¹⁰, četvrtastog tlocrta s nešto užom polukružnom apsidom te zvonikom koji, iako inkorporiran u prostor kapele, čini zaseban pretprostor otvoren prema van lučnim prolazom. Kapela ima visoko, jednostavno oblikovano i rustikalno obrađeno pročelje s atikom naglašeno blago istaknutim centralnim rizalitom (u zoni tornja).

Poklonac Sv. Sebastijana u Globočecu malih je dimenzija, a u pročelju ima zvonik koji je polovicom širine rizalito istaknut. U prizemnoj zoni ima pretprostor bočno omeđen zidovima, a s prednje strane ulazni otvor. Unutrašnji kvadratičan prostor s plitkom polukružnom nišom ima ravan strop. Na menzi se nalaze rustično izvedeni obojeni kipovi Sv. Sebastijana, Sv. Roka i Sv. Florijana.

Daljni razvoj ovog tipa može se pratiti na Kapelici Sv. Barbare u Strugi, četvrtastog tlocrta s malom polukružnom apsidom.¹¹ Zvonik se također uzdiže iznad pročelja, a njegov donji dio tvori zaseban vanjski pretprostor s tri lučna otvora. Na pročelnoj strani zvonika, ispod prozorskog otvora nalazi se sunčani sat. Iza postojeće sagrađena je nova kapelica s dva zvonika čineći smišljenu kompoziciju.

Konačno, kod kapelice u Slokovcu, Hrastovskom, Čukovcu, Bolfanu i Apatiji zvonik čini zasebno tijelo prislonjeno na središnji dio pročelja kapelice s vanjskim pretprostorom u prizemnoj zoni rastvorenim s tri lučna otvora.¹²

Kapelica Sv. Florijana u Slokovcu četvrtastog je tlocrta s malom polukružnom apsidom. Zvonik u pročelju nose dva masivna stupa i pročelni zid kapelice povezani s lučnim nadvojima. Vanjske površine zidova su joj jednostavno obrađene, bez ukrasnih profilacija.¹³ U kapelici se nalazi kip Sv. Florijana. Ima pokrov od pocinčanog lima.

S nešto više pažnje oblikovana su pročelja kapelica u Hrastovskom (kapela Krista Kralja)¹⁴ i Čukovcu (kapela Sv. Josipa). Kapelica u Hrastovskom ima četvrtasti prostor s trostranom apsidom u kojoj je na menzi smještena drveno bojena skulptura Krista Kralja. Fasade kapelice imaju jednostavno

profilirani završni vijenac. Iznad prizemne zone pročelja je atika, a zidovi zvonika imaju istaknute ugaone pilastre. Kapela u Čukovcu, za razliku od ostalih, ima četvrtastu apsidu koja ima vlastiti dvostrešni krovčić, kao i sama kapelica, pokriven biber crijepom. Zidovi kapelice imaju profilirani završni vijenac s ornamentom. Vanjske površine zvonika u prizemnoj zoni obrađene u rustici odijeljene su od ostalog dijela profiliranim vijencem. Iznad njega je jedinstveno obrađena zona dviju etaža s tri duboke niše koje se protežu od prvog do drugog vijenca. Iznad drugog vijenca je zona prozorčića s lučnim nadvojem i plitkim nišama. Bogatijom in smišljenijom obradom vanjskih stijena ističe se kapelica Sv. Ćirila i Metoda u Bolfanu.¹⁵ Pročelje je komponirano u dva dijela. Prizemna zona je rasčlanjena ugaonim pilastrima kao i atika, a međusobno ih dijeli bogati profilirani vijenac. Pročelna strana zvonika bogato je rasčlanjena otvorima i ugaonim pilastrima u svim zonama. Iznad tornja se uzdiže šiljasta i vitka kapa.

Nešto većih dimenzija je kapelica Srca Isusova u Apatiji, a ističe se i lijepo oblikovanim zvonikom s baroknom lukovičastom kapom.¹⁶ Unutrašnjost četvrtastog prostora s trostranom apsidom je ukrašena žbukorezima J. Merlića iz Varaždina. Na bočnim prozorskim otvorima sa šiljastim lukom nalaze se lijepo izvedeni vitraji u maniri unutrašnjeg uređenja prebogatog motivom hrvatskog pletera. Prostor je nasvođen češkim svodom. U apsidi se nalazi drveni pozlaćeni oltar s tabernakulom i tri niše u kojima su smješteni kipovi svetaca i anđela. Kapela ima profilirani završni vijenac, a profilirani su i otvori prozora. Iznad pročelja se uzdiže atika prelomljena vertikalnom linijom zvonika. Toranj zvonika ima tri etaže koje su međusobno odijeljene profiliranim vijencima, a završni vijenac slobodniju liniju oblikovanu lukom. Uglovi tornja su također profilirani. Nažalost, kapela je potpuno degradirana dogradnjom na pročelju tako da je donji dio korpusa zvonika postao dio unutrašnjosti.

II. JAVNA PLASTIKA

Sakralna javna plastika slobodno stoji u krajoliku, a obično prikazuje rassetog Krista ili sveca zaštitnika. Podizali su je pojedinci ili grupe ljudi u čast nekog događaja značajnog za određeno mjesto. U većem broju slučajeva javna plastika je smještena unutar sitne arhitekture koja ju štiti od vremenskih nepogoda. Na temelju analize mnoštva njenih oblika razasutih po Međimurju A. Horvat je razgraničila dvije osnovne skupine:

a. Javna raspela - kalvarije

b. Pil i statue na razvijenom postamentu.

Oba oblika zabilježili smo u pozamašnom broju i u ludbreškom kraju. Neki od kapitalnijih i stilskih vrijednih već su zabilježeni u literaturi¹⁷, a ovom prilikom pokušat ćemo dati cjelovit pregled svih postojećih kao i nekih koji su samo djelomični sačuvani ili dislocirani.

A. JAVNA RASPELA

Javna raspela susreću se na raskrižjima puteva, uz crkve i groblja, a smještena su unutar skućenog ograđenog prostora. Izgrađena su od drveta ili kamena, a ima ih i novijih od suvremenijih materijala.¹⁸ Prema svom obliku i načinu izvedbe mogu se razlikovati tri osnovna oblika:

1. raspelo bez postamenta

2. raspelo na postamentu - pilu

3. raspelo na postamentu s tabernakulom

A.1. Raspela bez postamenta

Osnovna karakteristika grupe raspela bez postamenta je da je križ položen direktno u zemlju,

odnosno u temelje. Ponekad se križ nalazi na vrlo malom podnožju radi bolje stabilnosti. Ovoj grupi pripadaju sačuvana drvena raspela (vjerojatno i najstarija), ali i neki novi primjerci podignuti u 20. st.

Jedina kompletno sačuvana drvena raspela na ludbreškom području¹⁹ nalaze se u Bolfanu na raskrižju uz glavnu prometnicu i uz cestu na relaciji Sv. Đurđ - Karlovac Ludbreški.

Raspelo u Bolfanu ima jednostavno oblikovan drveni križ (direktno položen u zemlju) s baroknom drvenom skulpturom raspetog Krista na kojoj se vide tragovi oslika. Na križ je pričvršćena limena polukružna nadstrešnica.

Drugo raspelo kod Sv. Đurđa ima križ sa slobodnije oblikovanim krajevima krakova, a zbog svojeg općeg lošeg stanja podignut je od zemlje i pričvršćen na betonski stup. Lijepo i jednostavno izveden drveni kipić Krista, s tragovima boje, ima uzdužnu pukotinu sredinom torza. Njegove ruke, učvršćene za torzo drvenim klinovima, dijelom su se "raskopčale". Iznad križa nalazi se limena nadstrešnica.

A.2. Raspela na postamentu - pilu

Raspela na postamentu sastoje se od križa koji stoji uzdignut na ovišem kamenom postamentu - pilu, na čijoj čeonj strani se ponekad nalazi ugraviran natpis s godinom izrade i obnove. Kameni križ je jednostavno izveden. Razlike se uočavaju u izvedbi krajeva krakova, dimenzijama postolja i sl. Krakovi križa su ponekad ravno odrezani, ponekad srcoliko oblikovani (Sv. Đurđ), a najčešće imaju trolisne završetke. (Komarnica, Sesvete, Struga, Vrbanovec). Veliki broj ih ima limenu nadstrešnicu koja se proteže iznad tri gornja kraka. Postament je ponekad oblikovan kao visoki tanki stup - pil (Hrženica), a ponekad je nizak i zdepast (Sv. Petar). Postament u nekim slučajevima ima nišu u kojoj je smješten kipić sveca, Pieta, a najčešće Marija (Priles). Na njemu može biti pričvršćena konzolica s kukom pa čak i cijelim lampašom za vječno svjetlo (Vrbanovec, Hrastovljan, Priles, Sv. Đurđ). Od kipova, pored obaveznog kipa raspetog Krista, ponekad se u podnožju križa nalazi omanji lik Marije (Hrženica, Karlovec Ludbreški). Velik ih je broj na ludbreškom području.²⁰

Na visokom kamenom pilu nalazi se i pravoslavno raspelo u Čukovcu s recentno izrađenom ikonom na staklu, dok se na čeonj strani pila nalazi napis na ćirilici.

A.3. Raspelo na postamentu s tabernakulom

Tip raspela na postamentu sa tabernakulom je u osnovi istog oblika kao i prethodni, a razlika se uočava u tome što je postament u donjem dijelu oblikovan poput postolja, a na njemu je tabernakul s nišama u kojima su smješteni kipovi svetaca.

Ovaj tip je zabilježen na groblju u Selniku i na raskrižju u selu Obrankovec. Raspelo u Obrankovcu ima četvrtasto postolje na kojemu je tabernakul s tri niše zatvorene vratašcima. U dvije bočne niše smješteni su kipovi svetaca, a u prednjoj je vaza sa cvijećem (vjerojatno je prvobitno bio kip Marije ili Pieta). Križ na vrhu postamenta je jednostavno oblikovan ravno završenih krakova, a preko njih se proteže limena nadstrešnica. U podnožju križa je pričvršćena kuka za lampaš s vječnim svjetlom.

B. PIL I STATUE NA RAZVIJENOM POSTAMENTU

"Pil je javni spomenik od kamena s reljefima ili plastikom na visokom monolitnom stupu, koji počiva na niskom podnožju. Taj naziv je udomaćen u kajkavskom dijelu sjeverozapadne Hrvatske. Pilovi su rašireni u srednjem dijelu Podunavlja od Češke preko Austrije i Mađarske pa sve do naših sjeverozapadnih dijelova zemlje. Pil je nastao kao i najstariji tip poklonca - od spomen-stupa tipa tabernakul".²¹ Podizani su na raskrižjima, uz putove, na trgovima i na drugim javnim mjestima s većom frekvencijom prometa.

Trg Sv. Trojstva u Ludbregu s pilom Sv. Trojstva, početak 20. stoljeća

No, i među ovom grupom javnih spomenika postoje razlike pa su stoga tipološki svrstani u dvije podskupine:

1. pil tipa tabernakul
2. pil sa slobodnom skulpturom.

B.1. Pil tipa tabernakul

Pil tipa tabernakul sastoji se od četvrtastog podnožja na kojemu je podignut stup. Na vrhu stupa smješten je tabernakul s krovčićem, a stijene su mu ukrašene reljefima s prikazima svetaca. Ovaj stariji tip pila nije zastupljen na ludbreškom području.²²

B.2. Pil sa slobodnom plastikom

Pil sa slobodnom plastikom je razvijeniji tip koji umjesto tabernakula na vrhu stupa ima slobodno razvijenu plastiku s prikazom sveca zaštitnika. Unutar te grupe također postoji niz varijanti s obzirom na izvedbu samog stupa s postoljem kao i skulptura na njemu. Na ludbreškom području zabilježeno ih je nekoliko, a mogu se svrstati u dvije grupe.

U prvu grupu uvrstili smo pilove koji na stupu imaju po jednu skulpturu. Najjednostavniji po svojoj kompoziciji, ali i jedan od najvrijednijih među njima je pil sa skulpturom Sv. Ane u Poljancu, smješten uz glavni cestovni pravac. Na jednostavnom četvrtastom stupu nalazi se sjedeći lik svetece kojem nedostaje glava (oštećena prilikom gradnje kuće u pozadini)²³.

Na središnjem mjesnom trgu u Strugi, unutar ograđenog prostora, smješten je pil sa skulpturom "Žalosnog Krista". Kompozicijski je nešto složeniji od prethodnog jer se sastoji od visokog masivnog četvrtastog postolja i niskog zdepastog stupa, a na vrhu je sjedeći lik Krista natkrit baldahinom od obojenog lima.

Pil Sv. Florijana na ulazu u Mali Bukovec ima razvijeno barokno postolje u obliku menze i četvrtasti stup s kanelurama i volutastim kapitelom. Cijeli pil, uključujući i skulpturu na vrhu, obojen je živim bojama.

U sjeni stabala lipe, na raskrižju prema Velikom Bukovcu smjestio se jedan od najdragocjenijih, pil sa skulpturom Sv. Ivana Nepomuka.²⁴ Sastoji se od niskog četvrtastog postolja i razvijenog baroknog postamenta s volutama. Na prednjoj strani uklesan je grb obitelji Nadasy s nečitim tekstom ispod. Skulptura Sv. Ivana Nepomuka na oblacime predstavlja zreli barokni kiparski rad, no, nažalost, skulptura kao i cijeli pil u krajnjem su lošem stanju. Oko pila je nekad bila niska ogradica, od koje su sačuvani samo kameni stupići.

U drugu skupinu svrstali smo pilove koji nose skulpturalne kompozicije s nekoliko svetačkih kipova na zajedničkom postolju. Do sada jedini pil ovog tipa može se vidjeti na omanjem trgu u Malom Bukovcu. Kompozicijski pil sastoji se od masivnog četvrtastog izduženog postolja novije izrade i centralno postavljenog stupa. Na postolju, sa svake strane stupa nalazi se po jedna starija skulptura, a na vrhu stupa skulpturalna kompozicija Sv. Trojstva. Cijeli pil je živo obojen, a natkriven je nadstrešnicom - baldahinom.

Posebno mjesto u ovom prikazu, svojom vrijednošću i ljepotom zaslužuje Pil. Sv. Trojstva koji je do iza II. svjetskog rata stajao na glavnom gradskom trgu u Ludbregu.²⁵ Na temelju sačuvanih fotografija uočava se da je imao bogato profilirani visoki kvadratičan kameni postament. Na postamentu je bio centralno postavljen četvrtasti stup sa skulpturalnom kompozicijom Sv. Trojstva, a bočno od stupa lik Sv. Florijana i Sv. Roka. Pil je okruživala lijepa niska ograda od kovanog željeza, a bio je i natkriven limenom nadstrešnicom - baldahinom. Danas su od pila ostale sačuvane samo skulpture pohranjene u župnoj crkvi u Ludbregu.²⁶

U posljednje vrijeme javlja se povećani interes za ovu grupu spomenika iz čega ujedno proizlaze za njih nove opasnosti. Naime, do nedavno se pokloncima i pilovima nije posvećivala gotovo nikakva pozornost. Većina njih se nije ni redovito održavala, a ako i jest onda na krivi način. Kao posljedica tog zanemarivanja i lošeg odnosa jest prisutan proces sistematskog propadanja. Danas je sve više prisutna tendencija lokalnog stanovništva za obnavljanjem mjesnih spomenika. Pri tome se ne vodi računa o njihovoj stvarnoj spomeničkoj i kulturno - povijesnoj vrijednosti, pa posao oko obnove preuzimaju pojedinci koji nisu stručno osposobljeni za ovako delikatne poslove. Još veća nevolja javlja se namjerom da se "stari i dotrajali" poklonac sruši i na njegovom mjestu sagradi "lijepi i novi" što nikako nije opravdanje. Obnova ovih zdanja trebala bi biti pod strogim stručnim nadzorom službe zaštite, a radovi prepušteni osobama koje su stručno osposobljene za obavljanje specifičnih poslova u okviru obnove i zaštite spomenika kulture.

Stoga je namjera ovog članka bila da se širi krug čitatelja upozna kako i ovi javni spomenici predstavljaju dio vrijednog spomeničkog inventara ludbreškog kraja koje valja čuvati i obnavljati s najvećom pažnjom i brigom.

Bilješke:

1. Za ovaj rad korišteni su podaci iz dokumentacije Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Varaždinu kao i podaci sakupljeni direktno na terenu tokom 1991. i 1993. godine.
2. Monografija Ludbreg, Ludbreg 1983.
3. Anđela Horvat. *Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međimurju*. Zagreb 1956, 146-184
4. EDIKULA, lat. aedicula - hramić. 1. maleno svetište, kapelica u antičkim hramovima; 2. u modernoj arhitekturi: dekorativni motiv koji oponaša oblik kapelice. U: Bratoljub Klaić. *Rječnik stranih riječi*. Zagreb 1990.
5. Tipologiju koju prof. dr. A. Horvat primjenjuje u svojoj knjizi o spomenicima Međimurja razradio je Weingartner Josef (*Tiroler Bildstocke, Forschungen zur Volkskunde, Wien, 1948.*), ali s više podvrsta.

6. Prema usmenoj predaji ovaj poklonac je prvobitno bio samo pil sa skulpturom na niskom postolju, a kasnije mu je nadograđena niša.
7. Prema evidenciji Zavoda kapela potječe iz 1871. godine kao i skulptura Sv. Trojstva u unutrašnjosti. U unutrašnjosti nalazi se na zidu ugrađena kamena ploča sa natpisom: "Podignuta 1928. godine, a obnovljena 1986. godine. Župnik Pavao Markač."
8. Prema evidenciji Zavoda.
9. Prema evidenciji Zavoda i povijesnim izvorima kapela je izgrađena 1875. godine.
10. Na zidu pretprostora ugrađena je kamena ploča sa natpisom: "Podignuta je 1857. godine, obnovljena 1983. i 1987. godine. Župnik Pavao Markač" Godina 1857. spominje se i u dokumentaciji Zavoda kao godina njenog podizanja.
11. Prema evidenciji Zavoda kapela potječe iz 19. st.
12. Ovom tipu pripadala je i kapelica u Novom Selu Podravskom koja je građena na prijelazu 19. u 20. st. Kapelica se nalazila u središtu naselja, a srušena je 70-ih godina. Prema pričanju mještana prije nje je na tom mjestu stajala drvena zvonara (na četiri stupa). Sadašnja kapelica sagrađena je u novom obliku, a nalazi se na ulazu u mjesto.
13. Na čeonom zidu tornja, u zoni atike su godine 1869. (vjerojatno godina gradnje) i 1989. (godina obnove, kad je vjerojatno izvedena nova grebana fasada), Zvonik kapelice bio je ukrašen trakastim rudimentima voluta u zoni atike, u čijem centru se nalazio krug s ukrasom plamenih jezičaca.
14. Prema evidenciji Zavoda kapela je građena u prvoj pol. 20. st.
15. Prema evidenciji Zavoda kapela je građena na prijelazu 19. u 20. st.
16. Prema evidenciji Zavoda kapela je datirana u 1908. g.
17. Monografija Ludbreg, o.c.
18. U ovom prikazu spomenuta su samo ona najvrijednija, jer ukupan broj postojećih raspela mnogo je veći (oko 30).
19. Još šezdesetih godina Zavod za zaštitu spomenika kulture iz Varaždina u toku reambulacije terena zabilježio je vrijednija drvena raspela u selima Križovljani, Slanje, Sigetec i Kapela. Zbog trošnosti ova raspela su zamijenjena novima koja ih oblikovno slijede, ali su izvedena od suvremenih materijala (betona ili kamena). Drvena raspela još se nalaze u Selniku i na izlazu iz Čukovca, ali je sačuvan samo križ, dok je skulptura Krista (i Marije) zamijenjena novijom, lijevanom u metalu.
20. Zabilježeno ih je 20-ak, a točan razmjestaj vidi se na karti u prilogu.
21. Andela Horvat. o.c. 163.
22. Zbog boljeg uvida u postojeću tipografiju navodimo sve tipove, iako neki nisu zastupljeni u ludbreškom kraju.
23. Marija Mirković. Graditeljstvo, slikarstvo i kiparstvo Ludbrega i okolice. U: Monografija Ludbreg, Ludbreg 1983, 182.
24. Marija Mirković. o.c. 182. Ovaj pil se datira u 1764. g.
25. Pil je do 1948. g. ukrašavao mjesni Trg Sv. Trojstva. Bio je smješten u njegovom centralnom dijelu bočno flankiran kandelabrima i stablima lipe, od kojih je jedno još i danas sačuvano. Na temelju njenog položaja mogla bi se rekonstruirati točna pozicija pila.
26. Želja je lokalnog stanovništva i vlasti da se ovaj kameni spomenik ponovno postavi na svoje mjesto.

Izvori literatura:

1. Andela Horvat. Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međimurju. Zagreb 1956.
2. Monografija Ludbreg, Ludbreg 1983.
3. Venija Bobnjarić - Vučković. Terenski zapisnici
4. Dokumentacija Zavoda za zaštitu spomenika kulture iz Varaždina
5. Klaindenkmal. Denkmalpflege in Niederösterreich. Band 2. Wien